

UDK 371.3

UDK 811.163.42

ISSN 1845-8793

HRVATSKI, god. VIII, br. 1, Zagreb, 2010.

Izvorni znanstveni rad.

Prihvaćen: 30. lipnja 2010.

ISTRAŽIVAČKO ČITANJE KAO SREDSTVO MOTIVACIJE ZA SAMOSTALNO ČITANJE U RAZREDNOJ NASTAVI

Sanja Soče
Pedagoški fakultet
Sarajevo

SAŽETAK: U radu se donose rezultati provjere efekata primjene istraživačkog čitanja i načina motivacije učenika za samostalno čitanje. Sadrži originalne modele nastavnih sati interpretacije književnog teksta i zadatke koji su u funkciji istraživačkog pristupa tekstu. Posebna pažnja posvećena je instrukciji u procesu samostalnog učenja i otkrivanja. Metoda otkrivanja zahtijevala je više vremena i izuzetnu metodičku spremnost i spretnost nastavnika te motivaciju učenika za samostalni rad. Vidljivo je da se osmišljenim metodičkim pristupima sadržaju i učenicima može pojačati motivacija za samostalno čitanje. Rezultati istraživanja mogu poticajno djelovati na usavršavanje teorije i prakse metodike nastave materinskoga jezika i književnosti.

Ključne riječi: čitanje, instrukcija, istraživačko čitanje, metodika, motivacija, samostalno čitanje, učenje.

UVOD

U vremenu snažnih promjena na društvenom, ekonomskom, kulturnom i obrazovnom planu nametnuta je potreba za preispitivanjem kvalitete školskih programa, a posebno vrijednosti metodičkih pristupa sadržajima nastavnih predmeta. Metodika rada je u samom vrhu prioriteta reforme odgoja i obrazovanja u svim zemljama svijeta.

Promjene u društvu nužno djeluju na školu kao instituciju. Razvoj tehnike i tehnologije nametnuo je školi potrebu brzog prilagođavanja programa i načina njihove realizacije. Neki su izvori znanja atraktivniji od uobičajenog nastavnikova izlaganja, a internet pruža velike mogućnosti na polju komunikacije i informiranja. To su otvorene veze sa svi-

jetom znanja i golemo bogatstvo informacija. Moderna tehnologija ima atraktivne izražajne mogućnosti, ali mnoge škole nemaju dovoljno sredstava za opremanje učionica i za kvalitetnu edukaciju nastavnog kadra. Međutim atraktivnost ili neatraktivnost sadržaja ne ovisi samo o kvaliteti sadržaja nego nerijetko i o načinu njegova predstavljanja. Tako se ponekad i sadržaji prosječne vrijednosti nađu u vrhu prioriteta zahvaljujući propagandi. Knjigu i čitanje rijetko stavljamo u prvi plan. Ipak, djeca čitaju.

Jasno je da ekspanzija komunikacijske tehnologije rezultira i uvođenjem novih standarda u odgoju i obrazovanju. Svjesni smo činjenice da je potrebno strpljivo planiranje, metodička postupnost i koordinacija svih relevantnih komponenata za stjecanje povjerenja pojedinca i zajednice u odgojno-obrazovni sustav koji će buditi nadu u mogućnost boljeg, kvalitetnijeg i humanijeg življenja.

U težnji da se postigne što kvalitetnija škola, svakodnevno se nude brojna predavanja, seminari i projekti za nove oblike realizacije nastavnih sadržaja. Na tržištu knjiga zanimljivi su i provokativni naslovi iz područja obrazovanja, nastave i školskog života. Učitelj koji traži za novim saznanjima očekuje da će neke od tih sadržaja moći i primijeniti u nastavnom procesu. Međutim često ta „nova” saznanja i nisu nova, niti je sve što se nudi dobro, niti je sve u dosadašnjoj školskoj praksi loše. Treba veoma oprezno ocjenjivati načine rada koji su dominantni u praksi, ali i imati kritički i konstruktivan stav pri ocjeni prednosti i nedostataka takvih načina rada. Treba slijediti suvremene didaktičke i metodičke zahtjeve, ali prethodno uočiti slabosti u tradicionalnim pristupima pa tražiti adekvatnija rješenja, informirati i instruirati nastavnike o inovacijama i stvoriti pretpostavke za uvođenje promjena. Dobrobit djece mora biti uvijek u prvom planu. U tom je procesu važna suradnja među sudionicima odgojno-obrazovnog procesa. Ne bi smjelo doći do antagonizma između predlagača promjena, administracije i nastavnika kao realizatora.

ISTRAŽIVAČKO ČITANJE I ISTRAŽIVAČKI ZADACI U RAZREDNOJ NASTAVI

Zadaci odgoja i obrazovanja ne mogu se ostvariti samo usvajanjem činjenica i pojmova. Kvalitetna nastava treba da razvija individualnost svakog pojedinog učenika, da bude raznovrsna, dobro strukturirana, ori-

jentirana prema stjecanju kompetencija koje će imati upotrebnu vrijednost za život, kako za učenika, tako i za zajednicu u kojoj će on raditi i stvarati. Kompetencije čitanja su temeljne kompetencije za traganjem i usvajanjem znanja iz svih nastavnih predmeta.

Škola nije jedina odgovorna za razvoj kompetencija čitanja. Traženje odgovora na pitanje tko je sve odgovoran i koliko je tko odgovoran, utječe samo na uslođnjavanje problema, ali ne i na njegovo rješavanje. Svi se moramo zapitati u čemu bi mogao biti naš doprinos rješavanju tog problema.

Sam naziv istraživačko čitanje govori da učenici nešto istražuju. Ovdje je naglašeno *samostalno učeničko istraživanje*. Ono može dobro funkcionirati sa zainteresiranim učenicima, koji mogu raditi samostalno, u paru, u grupi. Nastavnik može imati problema s raspoloživim vremenom za obradu planiranog sadržaja. Težište se stavlja koliko na tekst, toliko i na učenika. Istraživačko čitanje podrazumijeva otvorenost prema istraživanju, jaču motivaciju, maksimalnu misaonu uključenost radi uočavanja dominantnih vrijednosti književnog djela.

Istraživačkim čitanjem učenici samostalno dolaze do informacija, vrše obradu, organiziraju misli o pročitanoj tekstu, traže/istražuju odgovore na postavljeno pitanje, pripremaju se da svoje nalaze i sudove kazuju, obrazlažu, zapisuju. Na osnovi dostupnih podataka i rezultata testa PISA (Programme for International Student Assessment), koji od 2000. godine provodi Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), moguće je vidjeti da se upravo na takvoj metodici rada zasnivaju promjene u obrazovanju današnjih generacija.

Samostalnim čitanjem teksta učenici se navikavaju na samostalne pristupe sadržaju, razmišljaju o tome što će i kako kazivati i pisati. Istraživačkim čitanjem učenici samostalno usvajaju nova znanja, tj. samostalno otkrivaju i pronalaze poznate ili manje poznate činjenice. Na što će učenici posebno usmjeriti pažnju i što će označavati i bilježiti, zavisit će pretežno od nastavnikovih uputa i zahtjeva koji su ušli u istraživačke zadatke. Učenici započinju samostalno čitati i istraživati tekst obično poslije slušanja nastavnikova interpretativnog čitanja i kraćeg motivacijskog razgovora o pročitanoj. Ponovljeno samostalno čitanje ne treba smatrati suvišnim i neekonomičnim. Tada učenici individualno, emocionalno i istraživački analiziraju književno djelo. Ako obim teksta zahtijeva da čitanje u sebi potraje i više od deset minuta, tada se učenici mogu uputiti da istraživački pročitaju samo najizrazitija mjesta u djelu.

Učenik dolazi do novih spoznaja i istina jer je u osnovi recepcije samostalan istraživački rad, učenje samoučenjem, čime se manifestira stvaralački osobni aktivitet svakog subjekta. Subjekt samostalnim istraživačkim radom, analitičko-sintetičkom metodom otkriva bitne dijelove gradiva i stavlja ih u fokus, izdvojene sadržaje komparira, suprotstavlja, povezuje i elaborira.

Često se događa da su učenici pažljivo pročitali književnoumjetnički tekst, ali ne znaju kako ni što da o njemu govore.

Istraživački zadaci su pokretači problemske i stvaralačke nastave, njihovom primjenom proučavanje književnoumjetničkog teksta postaje privlačno i zanimljivo. Istraživačka pitanja postavljena u prethodnici, središtu, završnici ili povratnici tekstu, djeluju poticajno na učenike. Pri tome se treba pridržavati načela postupnosti: početi s lakim i jednostavnijim zadacima ili pitanjima i postupno ići prema težim i složenijim. Istraživačkim pitanjima treba naučiti učenika da prepozna važne informacije koje nudi tekst, da nauči razliku između pitanja o detaljima i pitanja o glavnoj ideji odlomka i/ili teksta. Primjerenim metodičkim koracima raščlanjuju se složeni problemi. Ono što je važno treba da ostane u dugoročnom pamćenju i da se može ponovno osvijestiti nakon nekog vremena, kada zatreba u kontekstu slične ili sasvim nove situacije.

Pitanja se mogu postavljati na različitim misaonim razinama. Na činjenična pitanja (što, gdje, kada, kako, zašto) odgovor je jednostavno naći oslanjajući se na tekst. Međutim pitanja i zadaci sažimanja, razjašnjavanja, predviđanja i zaključivanja (usporedi, predstavi, objasni, predloži, navedi) zahtijevaju od učenika da na osnovi pročitanih informacija i prethodno stečenog znanja izvede zaključke, preformulira ih u novi problem ili situaciju, da navodi argumente koji zahtijevaju i obrazloženje.

Za poticanje istraživačkog pristupa sadržajima učenja važni su i udžbenici, odnosno didaktičko-metodička oprema koja prati pojedine sadržaje. Zanimljiva je analiza udžbenika hrvatskoga jezika upravo sa stanovišta usmjerenosti udžbenika na dijete i koliko udžbenik ukupnom koncepcijom djeluje na stvaralači pristup sadržajima i razvoj stvaralačkih sposobnosti (Nemeth-Jajić, 2007).

Sadržajima koji su predviđeni Nastavnim planom i programom devetogodišnje osnovne škole, posebno sadržajima od prvog do petog razreda, stvara se temelj za razvoj kompetencija čitanja u ukupnom obrazovanju i samoobrazovanju.

MOTIVACIJA ZA ČITANJE

Motivacija za čitanje je ozbiljan izazov za sve profile stručnjaka koji se bave teorijom i praksom odgoja i obrazovanja. O motiviranim učenicima moći ćemo govoriti ako su stvorene određene pretpostavke i ako imamo:

1. tekst primjeren receptivnim mogućnostima učenika;
2. nastavnika koji zna prepoznati potrebe učenika i zahtjeve nastavnog programa te koji model metodičke izvedbe umije prilagoditi karakteristikama teksta i ukupnim programskim zahtjevima;
3. potrebu učenika da čita, uči, istražuje.

Motivacija je u samom vrhu prioriteta i uvijek podjednako aktualna, bez obzira na brojna istraživanja u različitim znanstvenim područjima. U svakom je području ljudske djelatnosti izuzetno važna jer bez adekvatnog poticaja nema aktivnosti ni rezultata.

Planiranje rada u razredu podrazumijeva i planiranje motivacijskih postupaka. U razrednoj nastavi treba biti izuzetan stručnjak i pronaći motivacijske postupke i sredstva za realizaciju sadržaja iz različitih područja ljudskog znanja. Interpretativno čitanje teksta ima snagu motiva, ali tu snagu ima i individualno čitanje u sebi, odnosno upotreba zvučnih zapisa i povezivanje sadržaja književnog djela sa sadržajem glazbene i likovne umjetnosti.

U njegovanju motivacije za školsko učenje treba se koristiti razboritom i adekvatnom neodređenošću i otkrićem samih učenika. Ta neodređenost treba da proistekne iz problema koji se rješava u nastavi. To se postiže putem otkrivanja za sebe. U učenju otkrivanjem učenici se ohrabruju kako bi tražili informacije koje su im potrebne da riješe neki problem svojim vlastitim snagama. Otkrivanjem u nastavi razvija se spoznajna radoznalost i kognitivne sposobnosti učenika. Metoda otkrivanja zahtijeva više vremena i izuzetnu metodičku spremnost nastavnika. Ukoliko su učenici stariji, utoliko se smanjuje formalna uloga nastavnika u učenju. Uloga nastavnika tada je sve više u psihološko-didaktičkom vođenju, a ne toliko u izravnom „poučavanju”.

Prije rada u učionici nastavnik priprema kraće zadatke koje će učenici s određenim naporom moći rješavati. To podrazumijeva traganje za rješenjima. U cilju buđenja i razvijanja interesa, njegovanja motivacije za istraživanje, potrebno je povremeno pokazivati i složenije sheme, grafikone, crteže. Ako je riječ o književnicima, potrebno je učenicima

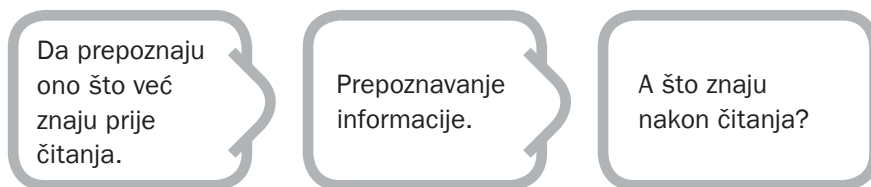
povremeno ukazivati na goleme napore koje neki pisci ulažu da bi napisali svoje djelo.

U nastavi treba težiti da se uvijek bude nov, neponovljiv, originalan, duhovit, da se traže neočekivani udaljeni odgovori, da se stvara nešto novo. Znanje donosi sigurnost, smirenost, zadovoljstvo i uklanja frustracije, a jača osjećaj ponosa.

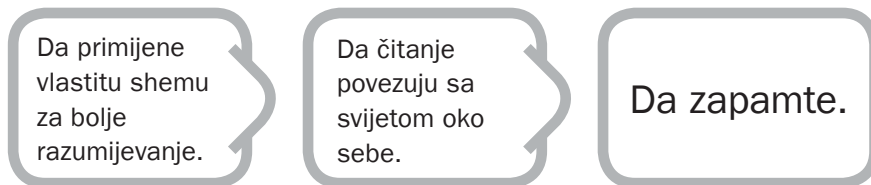
Istraživanje je sinonim radoznalosti. Učenje je istraživanje i zasluži posebnu istraživačku pažnju. Poticanje svijesti o značaju učenja, svijesti o vlastitom mišljenju i mogućnosti otkrivanja vlastitim intelektualnim naporom temeljni je zahtjev metodike nastavnog rada.

Što je važno za učenike? Koje su to kognitivne strategije?

I.

II.

III. Divergentno mišljenje.

IV. Kritičko mišljenje i procjena.

Slika 1. Prikaz kognitivnih strategija koje učenici koriste u čitanju teksta i analizi

U svakom koraku potrebni su novi poticaji u vidu potvrde uspješnosti, a tražanje treba prepustiti učenicima. „Postupci tražanja i otkrivanja podstiču učenike, bude pažnju i gone ih da misle o nastavnoj građi i van razreda i škole. Kad se dođe do rešenja, javlja se osećanje kompetencije i interes za dalje učenje. Učenje u nastavi putem otkrića ima DVA TRANSFERNA efekta. Poboljšan stav prema znanju i unapređenje sposobnosti da se otkrivaju principi... U bilo kojem predmetu potrebno je da učenik otkriva i formuliše za sebe” (Rakić, 1977:105).

Cilj nastavnih strategija treba biti usmjeren na unutarnju motivaciju koja se potiče raznovrsnim istraživačkim aktivnostima svakog pojedinca. Dijete nije pasivan primatelj informacija. Dobivene informacije ono nastoji integrirati u vlastiti konceptualni sustav i restrukturirati ih uz pomoć kognitivnih strategija i prethodnog znanja.

Debbie Miller nudi model prepuštanja odgovornosti polazeći od potpune usmjerenosti učenika prema nastavniku, podjele odgovornosti pa do potpune učeničke samostalnosti.

Model postepenog prepuštanja odgovornosti

Odgovornost	Visoka	Nastavnik	Zajednički	Učenik	Modeliranje i razmišljanje naglas.
	Niska	X			
Odgovornost	Visoka	Nastavnik	Zajednički	Učenik	Zajedničko iskustvo i vođeno vježbanje.
	Niska		XX		
Odgovornost	Visoka	Nastavnik	Zajednički	Učenik	Samostalno vježbanje.
	Niska			X	

Slika 2. Model postupnog prepuštanja odgovornosti (Izvor: Miller, 2002:13)

Teorijska razmatranja o istraživačkom čitanju primijenjena su u razrednom istraživanju na uzorku od 255 učenika petih razreda devetogodišnje osnovne škole u školama Kantona Sarajevo.

Istraživanjem je trebalo utvrditi djeluju li vježbe istraživačkog čitanja motivirajuće na učenike petog razreda i koliko pojačavaju interes za samostalno čitanje. Nadalje, učenike je trebalo uputiti na važne pojedinosti u tekstu te metodičkom izvedbom omogućiti indirektno vođenje učenika u kritičkom čitanju i analizi teksta.

Prije istraživanja anketom su prikupljeni osnovni podaci o učenicima koji su obuhvaćeni uzorkom. Pitanja su se odnosila na čitanje, njihova iskustva, razumijevanje značaja knjige. Ta prva orijentacija i snalaženje u uzorku pomoglo je pri završnoj obradi podataka i to:

- a) kao provjera učeničke dosljednosti u odgovorima
- b) kao provjera razumljivosti pitanja i komunikacije.

U anketi su postavljena ova pitanja: *Što je čitanje? Što sve ljudi čitaju? Zašto ljudi čitaju? Ako čitaš priču, pjesmu ili učiš i naiđeš na nešto nejasno, gdje možeš potražiti objašnjenje? Koja ti je knjiga posebno draga? Što misliš kako nastaje priča? Kada koristimo rječnik?*

Izrađen je metodički model nastavnog sata interpretacije teksta *Bajka o ribaru i ribici* A. S. Puškina i instrumenti pomoću kojih je provjeravano:

- a) razumijevanje teksta;
- b) sposobnost samostalnog istraživanja i rješavanja zadataka;
- c) sposobnost razmišljanja o vrijednostima i zauzimanje stavova.

Sadržaji koji su u funkciji realizacije istraživanja:

- Upute za čitanje teksta na osoben način.
- Pitanja i zadaci koji su instrumenti metodičkog vođenja i modeliranja ukupne aktivnosti na nastavnom satu čitanja, razumijevanja, rasuđivanja i zauzimanja stava.

Pitanja i zadaci usmjereni na analizu likova:

Kako se baka obraćala starcu? Što misliš o takvu ponašanju? Pronađi i napiši:

Koje je bakine želje trebalo ispuniti? Koje su bakine želje bile neumjerene, a moglo se lijepo živjeti bez njih? Objasni: Kada starac postupa dobro? Kada starac postupa loše?

Pitanja usmjerena na uočavanje poruke:

Bajka o ribaru i ribici ima poruku. Napiši kako glasi ta poruka.

Zamisli da zlatna ribica želi tebi ispuniti tri želje. Napiši koje su to želje, ali ovim redom:

Prva i najvažnija želja mi je:

Druga, manje važna želja mi je:

Treća, ne puno važna želja mi je:

Metodički model strukturiranja nastavih sati istraživačkog čitanja

Nastavna jedinica:	Bajka o ribaru i ribici	
Autor:	Aleksandar Sergejevič Puškin	
Vrsta nastavnog sata:	Interpretacija književnog teksta	
Razred, odjel:	V.	
Realizator nastavnog sata:	Sanja Soče	
Vremenska artikulacija:	Blok sat, 90 minuta	
Nastavne metode:		
Prema izvorima:	TEKST GOVOR	metoda razgovora
Prema aktivnostima:	ČITANJE SLUŠANJE GOVORENJE PISANJE CRTANJE DOŽIVLJAVANJE RAZMIŠLJANJE	metoda čitanja metoda slušanja metoda govorenja metoda pisanja metoda crtanja metoda doživljavanja metoda razmišljanja
Prema recepcijsko-spoznajnim aktivnostima:	ANALIZA SINTEZA ISTRAŽIVANJE STVARALAČKO ČITANJE OTKRIVANJE	analitička sintetička istraživačka metoda stvaralačka metoda heuristička metoda
Nastavna sredstva i pomagala:	Čitanka, nastavni listići	
Oblici rada:	Frontalni, individualni	

Ciljevi i zadaci rada na satu	
Obrazovni	<ul style="list-style-type: none"> – osposobljavanje učenika za samostalno služenje tekstem – postupno osposobljavanje učenika za istraživačko čitanje – poticanje učenika na samostalno čitanje i samostalno služenje tekstem radi brzog pronalaženja važnih informacija i rješavanja zadataka – doživljavanje književnog djela i razvijanje sposobnosti izražavanja dojmova – zapažanje kompozicije teksta – razvijanje sposobnosti procjene književnog djela i poruke – zauzimanje stava prema likovima i njihovim postupcima

	<ul style="list-style-type: none"> – istraživačkim postupcima poticati uočavanje uzroka i posljedica u ponašanju likova književnog djela – proširivanje učeničkog rječnika
Odgojni	<ul style="list-style-type: none"> – poticanje razvoja samopouzdanja, samostalnosti i savjesnosti u izvršavanju svojih obaveza – razvijanje osobnih i društvenih vrlina i vrijednosti – razvijanje svijesti o potrebi postojanja mjere u željama i zahtjevima, sposobnosti samokontrole u govoru i ponašanju – uvažavanje osoba koje su s nama ili uz nas
Funkcionalni	<ul style="list-style-type: none"> – razvijanje asocijativnog, divergentnog i racionalnog mišljenja i zaključivanja – razvijanje interesa za istraživačke zadatke – poticanje čitalačke pažnje, kritičke i istraživačke radoznalosti

<i>Detaljna razrada strukture nastavnog sata</i>	
<i>Sadržaj</i>	<i>Smisao aktivnosti</i>
<p>Priprema Dragi učenici, ja sam.... Danas ćemo se družiti i raditi na jedan novi način. Vi ćete biti istraživači. Čitat ćete, razmišljati i istraživati da biste došli do rješenja različitih situacija i zadataka. Vodit ću vas korak po korak u tome. Želja mi je da vam bude lijepo, zanimljivo i korisno na ovom nastavnom satu.</p>	<p>Upoznavanje s učenicima, upućivanje u način rada i druženja.</p>
<p><u>Uvodni dio nastavnog sata</u> Motivacija Razgovarat ćemo o vašim željama. Za svakog je važno da nešto želi. Želje pokreću ukupan čovjekov život. Razmislite i kažite što ti/vi želite. Kakve želje mogu biti? (dobre, loše, realne, opravdane, neopravdane...) <u>Glavni dio nastavnog sata</u> Sad budite pažljivi. Poslušajte tekst u kojem se spominju želje. Čije i kakve su to želje, saznat ćemo u priči <i>Bajka o ribaru i ribici</i> koju je napisao Aleksandar Sergejevič Puškin. Slijedi interpretativno čitanje teksta.</p>	<p>Iskustveno-imaginativna motivacija kao priprema za doživljavanje i razumijevanje književnog teksta. Usmjeriti pažnju učenika na nastavnikovo izražajno čitanje. Stvoriti pretpostavke za potpuno doživljavanje pročitanog. To je ujedno i najsigurnija osnova za analizu teksta, proučavanje i spoznavanje.</p>

<p>Emocionalna, psihološka stanka.</p> <p>Prvi korak Svaki učenik će dobiti nastavni listić s pitanjima. Pitanja se odnose na tekst <i>Bajka o ribaru i ribici</i>. Pažljivo pročitajte pitanja i odgovarajte bez ikakva straha. Samostalno ćete raditi i istraživati. Važno mi je vaše mišljenje.</p> <p>Nastavni listić 1 Slijedi samostalni istraživački rad učenika. Nakon samostalnog rada slijedi razgovor s učenicima. <i>Pažljivo pročitaj početak priče. Kako su živjeli starac i starica?</i> <i>A onda se nešto dogodilo. Što? Što starica želi na početku priče? Koliko je ta želja opravdana? Što želi na kraju priče? Objasni do čega je to dovelo staricu i starca?</i></p> <p>Drugi korak Nastavni listić 2 za samostalni rad. Nakon samostalnog rada ponovno razgovaram s učenicima. <i>Koja je osnovna osobina starice? Kakva ona postaje nakon ispunjenja prve želje? Što to govori o njoj? Obrazloži! Kada je morala prestati sa zahtjevima? Koju staričinu želju smatraš razumnom? Što misliš o ponašanju starca? Kad je on popustljiv? Kada je trebao prestati udovoljavati staričinim željama? Navedi argumente! Istraži zbog čega je starica kažnjena na kraju priče. A zbog čega je kažnjen starac? Navedi što mi možemo naučiti iz njihovih postupaka. Usporedi početak i kraj priče.</i></p> <p>Treći korak Samostalni rad na nastavnom listiću 3. Završni dio nastavnog sata Što još možete istražiti? Ovu bajku je napisao poznati ruski pisac. Koje mi istraživačko pitanje možete postaviti? Što znate o A. S. Puškinu? Slijedi čitanje biografskih podataka o piscu.</p>	<p>Sređivanje dojmova izazvanih doživljajem teksta.</p> <p>Osnovne informacije o načinu rada.</p> <p>Usredotočiti pažnju na samostalni rad učenika.</p> <p>Zapažanje važnih pojedinosti. Organizirati misli i usmjeriti ih na bit problema.</p> <p>Istraživačkim radom uspoređivati i uočavati.</p> <p>Spoznaje o likovima i njihovim osobinama do kojih učenici dođu samostalnim istraživačkim radom, postaju osnova za dalje spoznajne aktivnosti.</p> <p>Zaključivanje i uočavanje poruke.</p> <p>Nastaviti stvarati kreativnu istraživačku energiju.</p>
---	--

REZULTATI PROVEDENOG ISTRAŽIVANJA ISTRAŽIVAČKOG ČITANJA KAO SREDSTVA MOTIVACIJE ZA SAMOSTALNO ČITANJE

Zanimljivo je na početku analize pogledati kako učenici razumiju sam pojam čitanja, što primjećuju kao aktivnost vezanu za čitanje u svojoj okolini, kako razumiju što je to u osnovi potrebe za čitanjem i kakve su njihove preferencije (koje knjige vole). Uočljivo je da je približno jednak udio originalnih i prihvatljivih odgovora, a da dominantno mjesto zauzimaju očekivani odgovori. To je i razumljivo s obzirom na činjenicu da dominantno mjesto u nastavi još uvijek zauzimaju tradicionalni pristupi sadržajima i očekivanim rezultatima. Na originalnost i stvaralaštvo gleda se s nepovjerenjem. Znanje i svaka promjena unose uznemirenost i izazivaju nesigurnost. Zato je važna priprema samih realizatora za uvođenje promjena u nastavni proces. Istovremeno i u društvu treba jačati spoznaju o značaju znanja kao općeg dobra.

Na pitanje: Što je čitanje? učenici odgovaraju da je to *način edukacije, kreativnost, komunikacija s piscem preko priče*. To su zreli odgovori, primjereniji odraslom, formiranom čitatelju. Učenici znaju što ljudi čitaju, ali i razloge zbog kojih čitaju. To su *znanje, pismenost, ukupno obrazovanje, informiranost i kultura*. Istina, navode i druge razloge, da je to: *odmor, zabava, školska obaveza*.

Na njihovoj listi preferencija uglavnom su knjige predviđene za školsku lektiru. To može značiti da su to stvarno dobre knjige, ali i ono drugo, da učenici ne čitaju ništa, osim onog što je obavezno. Zanimljivo je i njihovo tumačenje kako nastaju priče. Zrelim možemo smatrati odgovor da *priča nastaje kada pisac ima nadahnuće*, da *sve počinje idejom*, da je *potrebno razmišljanje*, ali i da je tu *najvažniji pisac i njegov rad*.

Originalnim su procijenjeni njihovi odgovori na pitanje *Što misliš kako nastaju priče? Priča nastaje kada pisac ima nadahnuće. Mislim da prvo nastaje motiv, pa to pisac obradi i prenese na papir. Od ideje na neku temu i onda se ta ideja počne širiti. Ja ih pišem, trebam uključiti maštu i sve što zamislim zapisati na papir*.

Učenici su razumjeli tijek događaja i uzročno-posljedične veze u djelu te zaključili da je u osnovi propasti *pohlepa i odsutnost mjere*. Originalni su u uspoređivanju početka i kraja priče. Zaključuju da su početak i kraj priče jednaki, da je *propast zaslužena* i da se *priča završila onako kako je i počela*.

Učenici su samostalno došli do zaključka da je *Bajka o ribaru i ribici* posebna po mnogo čemu: *Napisana je na neobičan način i jako je po-*

učna. Napisana je kao pjesma. Po tome što je napisana u stihovima. Kraj je tužan, a nije sretan kao u ostalim bajkama. Ova priča ima puno želja. Zato što ima 12 dijelova. Neke riječi (stihovi) se ponavljaju više puta. Početak i kraj priče su isti.

Poruku bajke uspješno prepoznaje njih 64%. Ima i vrlo originalnih, sažetih misli: *Ako želiš previše, možeš ostati bez ičega. Šta god dobiješ, pokaži da si vrijedan toga. Budi umjeren u željama.*

Zanimljiva su pitanja koja su postavljali učenici nakon čitanja pišćeve biografije. Ona otvaraju nove mogućnosti za nastavak istraživačkog čitanja i traganja za novim informacijama i znanjima: *Zašto je pisac umro tako mlad? Od čega je umro? Da li je poginuo čovjek sa kojim je imao dvoboj? Kako se zvala ženska osoba zbog koje se dogodio dvoboj? Da li je imao braću i sestre? Zašto dadilja nije zapisala bajke koje mu je pričala? Zašto je ruski jezik učio od dadilje? Zašto ga roditelji nisu učili? Kako se zvala zbirka pjesama koju je napisao sa četrnaest godina?*

Učenici su odgovarali i na pitanje koje se odnosilo na pretpostavljenu situaciju: da su oni nastavnici, kako bi oni organizirali taj nastavni sat. Njih 69% ništa ne bi mijenjali u pristupu. Dopao im se takav način rada. Zanimljivo je da su svoj *osjećaj ugođe* naveli kao prednost takva načina rada i korištenja istraživačkog čitanja. Voljeli bi da i dalje istražuju. Karakterističan je i odgovor učenika koji kvalitetu rada vide u *pažljivom i tihom radu*. Ima prijedloga da bi to dobro bilo raditi u grupama i timovima. Zanimljiva je i ideja koja se odnosi na eventualne promjene koje bi oni uveli: *Uradila bih plakat sa pitanjima. Organizovao bih čas pričanja o starim piscima. Unaprijed bih uvjerio da sadržaji koji će se učiti nisu dosadni. Predvidjeli bi nagradu za uloženi trud.*

Učenici su u odgovorima na evaluacijsko pitanje dali prednost načinu rada koji podrazumijeva njihovo uključivanje, odnosno kada samostalno čitaju i istražuju u odnosu na situacije u kojima je nastavnik dominantan.

ZAKLJUČCI

Dobrim metodičkim modeliranjem nastavnih sati istraživačkog čitanja moguće je pojačati interes za samostalno čitanje i stvaralački pristup rješavanju zadataka. Učenici obuhvaćeni uzorkom doživjeli su istraživačko čitanje kao novo iskustvo i snažan izazov za dalje samostalno čitanje.

Za istraživački pristup važan je i sam izbor teksta, teksta koji ima snagu u sadržajnom, pojmovnom, jezičnom, stilskom i etičkom pogledu. *Bajka o ribaru i ribici* primjer je takva teksta: učenici su tekst intenzivno doživjeli, prepoznali sve važne pojedinosti, zauzeli stav prema likovima, ocijenili njihove postupke, odredili poruku.

U učeničkim odgovorima posebno je naglašena otvorenost i spremnost na suradnju. Dopada im se kada ih promatramo kao važne suradnike. Učenički odgovori potvrđuju da samostalno istraživanje ima pokretačku snagu u nastavi i učenju.

Pitanja u istraživačkim zadacima: pročitaj, objasni, pronađi i usporedi, obrazloži, izdvoji, navedi argumente, razmotri i istraži, izazivala su želju za sudjelovanjem u radu i istraživanju. Indikatori pojačavanja motivacije bili su u postavljanju pitanja, želji učenika da razgovaraju, raspravljaju, da se vrate čitanju i, na kraju, u njihovoj radosti. Nakon motivacijske podloge, dobro obavljene pripreme i detaljnih instrukcija, učenici su bili spremni za rad, analizu i samostalno razumijevanje, povezivanje razmišljanja drugih s vlastitim razmišljanjem. Bila je uočljiva njihova potreba da govore, a produbljivanje razgovora najpouzdaniji je put do zaključka. Poticano je razmišljanje naglas, jer takav rad stvara mogućnost uvida u tijek aktivnosti, a učitelju je to prilika da modelira kognitivne procese u otkrivanju značenja. Vrijednosti takva pristupa radu ogledaju se u aktivnom slušanju i promišljenim odgovorima. To je najbolja priprema za život koja se ogleda u sposobnosti povezivanja s novim iskustvom. Potrebno ih je pitati mogu li to povezati s primjerima iz života, mogu li to nekome objasniti.

Nastavnik je moćan i zato je važan. On instruiira i otvara mogućnost za aktivno učenje i kreativno ponašanje. Važan je kritički pristup i propitivanje svojega rada: je li to što radimo najbolji model, produbluje li to što ću reći razmišljanje ili će stvoriti jaz. Primjere za to imamo u svakodnevnom životu. Veoma je važno u cilju poboljšanja razumijevanja fokusirati se na ono o čemu učenici razmišljaju, na ono što je njima važno. Također treba afirmirati samostalni rad učenika na područjima koja su za to pogodna, praviti s njima mrežu ideja o rješavanju problema i biti im dobar uzor.

LITERATURA

- Barth, B. M. (2004): Razumjeti što djeca razumiju. Struktura znanja i njegovo oblikovanje, problemi prijenosa znanja, prev. Jelić, A. B., Profil, Zagreb.
- Bežen, A. (2002): Metodički pristup početnom čitanju i pisanju na hrvatskome jeziku. Profil, Zagreb.
- Čudina-Obradović, M. (2003): Igrom do čitanja. Školska knjiga, Zagreb.
- Delors, J. (1998): Učenje, blago u nama: *Izvešće UNESCO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće*. Educa, Zagreb.
- Donaldson, M. (1982): Um deteta. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Frangeš – Šicel – Rosandić (1962): Pristup književnom djelu. Školska knjiga, Zagreb.
- Furlan, I. (1989): Primijenjena psihologija učenja. Školska knjiga, Zagreb.
- Furlan, I. (1978): Učenje kao komunikacija: Usvajanje znanja, vještina i navika. Školska knjiga, Zagreb.
- Gajić, D. (2002): Podsticanje učenika na čitanje. Norma, vol. 8, br. 1-2, str. 125-129.
- Glasser, W. (1992): The Quality School. New York, Harper Perennial.
- Herriot, P. (1981): Language and Teaching. A Psychological View, Methuen&Co Ltd. London.
- Hubijar, Z. (2009): Bolje znati nego imati: Poslovice i poneka priča. Bosanska riječ, Sarajevo.
- Hubijar, Z. (2010): Metodika nastave čitanja i pisanja. Bosanska riječ, Sarajevo.
- Jovanović-Ilić, M. (1970): Uloga vežbanja strukturisanja nastavnog gradiva u razvoju sposobnosti učenja. Naučna knjiga, Beograd.
- Keene, E. (2008): Assessing Comprehension Thinking Strategies. Shell Education, U.S.A.
- Kodžopeljić, S. (1996): Metalingvistički preduslovi uspešnog usvajanja čitanja. Psihologija, vol. 29, br. 1, str. 35-48.
- Kolić-Vehovec, S.; Muranović, E. (2004): Evaluacija treninga recipročnog podučavanja strategija čitanja. Savremena psihologija 7, str. 95-108.

- Kolić-Vehovec, S. (1994): Kognitivni čimbenici vještine čitanja. Godišnjak Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, str. 115-130.
- Lešić, Z. (1975): Jezik i književno djelo. Svjetlost, Sarajevo.
- Kvaščev, R. (1981): Psihologija stvaralaštva. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Manquel, A. (2001): Povijest čitanja. Prometej, Zagreb.
- Marinković, S. (2000): Metodika kreativne nastave srpskog jezika i književnosti. Kreativni centar, Beograd.
- Mattes, V. (2007): Rutinski planirati – učinkovito poučavati. Naklada Ljevak, Zagreb.
- Miller, D. (2002): Reading with Meaning: Teaching Comprehension in the Primary Grades. Stenhouse Publishers, Portland, Maine.
- Miljević-Riđički, R.; Maleš, D.; Rijavec, M. (2001): Odgoj za razvoj. Alinea, Zagreb.
- Minović, M. (1968): Uvod u nauku o jeziku. Svjetlost, Sarajevo.
- Nemeth-Jajić, J. (2007): Udžbenici hrvatskoga jezika u razrednoj nastavi. Redak, Split.
- Nikolić, M. (1988): Metodika nastave srpskohrvatskog jezika i književnosti. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Nikolić, M. (1980): U svetu znakova. Radnički univerzitet "Radivoje Ćirpanović", Novi Sad.
- Novaković, J. (2007): Radionica pisanja fikcije. Algoritam, Zagreb.
- Oaklander, V. (1996): Put do dječjeg srca. Školska knjiga, Zagreb.
- Pandžić, V. (2001): Hrvatski jezik, pismenost i književnost u bosanskohercegovačkom školstvu. Profil, Zagreb.
- Panić, V. (1998): Rečnik psihologije umetničkog stvaralaštva. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1998.
- Pečjak, S. (1995): Ravni razumevanja in strategije branja. Založba Different, Trzin.
- Pečjak, S. (1996): Kako do boljšega branja. Tehnike in metode za izboljšanje bralne učinkovitosti. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, Ljubljana.
- Peleš, G. (1989): Priča i značenje. Napredak, Zagreb.
- Pjanić, R. (2002): Motivacioni postupci i sredstva u nastavi književnosti. Naučna i univerzitetska biblioteka, Sarajevo.
- Polić, M. (2000): Spoznajne osobitosti suvremene nastave. Metodika, vol. 1, br. 1, str. 27–39.

- Rakić, B. (1977): Motivacija i školsko učenje. Veselin Masleša, Sarajevo.
- Rončević, B. (2005): Individualne razlike u razumijevanju pri čitanju. *Psihologijske teme*, br. 2, Rijeka, str. 55-77.
- Rosandić, D. (2005): Metodika književnog odgoja. Školska knjiga, Zagreb.
- Solar, M. (1989): Teorija književnosti. Školska knjiga, Zagreb.
- Stančić, V., Ljubešić, M. (1994): Jezik, govor, spoznaja. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Stevanović, M. (2000): Modeli kreativne nastave. R&S, Tuzla.
- Težak, S. (1996): Teorija i praksa nastave hrvatskog jezika 1. Školska knjiga, Zagreb.
- Težak, S. (1998): Teorija i praksa nastave hrvatskog jezika 2. Školska knjiga, Zagreb.
- Tomašić, V. (1974): Pregled nekih istraživanja s područja čitanja. *Revija za psihologiju*, broj 2, str. 75-83.
- Wood, D. (1995): Kako djeca misle i uče. Educa, Zagreb.
- Woodward, A.; Elliott, D. L.; Nagel, C. (1988): Textbooks in School and Society: An Annotated Bibliography and Guide to Research. New York, Garland.
- <http://dokumenti.ncvvo.hr/PISA/PISA-brosura.pdf>.

SUMMARY

The paper deals with testing the effects of investigative reading as well as with pupils' motivation to read independently. It contains original lesson models of interpreting literary texts and assignments in the service of the investigative approach to text. Particular attention was paid to instruction as indirect mediation of the process of independent learning and discovery. The method of discovery demanded more time and exceptional methodological competence and skill on the part of the teacher, as well as the pupils' motivation for independent work. It is evident that carefully designed methodological approaches to both the content and pupils can increase motivation for independent reading. The results of the research may help to improve the theory and practice of the methodology of teaching language and literature.

Key words: reading, instruction, investigative reading, methodology, motivation, independent reading, learning.